

Vestmannaeyjabær

Efni: Efnisvinnsla í sjó úti fyrir Landeyjahöfn, Umhverfismatsskýrsla – Umsögn Vestmannaeyjabæjar

Í upphafi Vestmannaeyjabær gerir athugasemd við að ekki var gerð grein fyrir athugasemdum sem bæjarfélagið lagði fram við matsáætlun í svarbréfi Skipulagsstofnunar dags 19.apríl 2023.

Fyrir liggur Umhverfismatsskýrsla vegna efnisvinnslu þýska fyrirtækisins Heidelbergcement pozzolanic materials í sjó úti fyrir Landeyjahöfn. Vestmannaeyjabær telur um 4.600 íbúa og hefur í áraraðir verið ein mikilvægasta verstöð landsins. Svæðið sem um ræðir, „úti fyrir Landeyjahöfn“ hefur að geyma innviði sem eru ómissandi líflínur samfélagsins í Vestmannaeyjum. Um er að ræða allt rafmagn, neysluvatn og samgönguhöfn heimamanna. Það er ljóst að ef skemmdir verða á einhverjum þessara innviða eða að rekstur þeirra raskast mun kostnaður vegna lagfæringa vera gríðarlegur og afleiðingar mjög alvarlegar fyrir helstu stoðir samfélagsins t.d. húsnæði, atvinnulíf, orkuöryggi og samgöngur.

Vestmannaeyjabær telur að hagsmunir samfélagsins og hagsmunir sjávarútvegs Íslands, sem óvissa og áhætta ríkir um vegna ófyrirséðra og óafturkræfra áhrifa fyrirhugaðrar framkvæmdar, hljóti að vega þyngra en ósk fyrirtækis um námugróft á einu mikilvægasta hryggningarsvæði Íslandsmiða.

Framkvæmdasvæðið

Framkvæmdasvæðið er afmarkað við netlög (sem eru 115 metra frá stórstraumsfjöruborði og dýpi áætlað um 2,5 m) og út á 40 m dýpi. Framkvæmdin hefur verið færð út fyrir helgunarsvæðis fiskveiða vegna innviða og siglinga við Landeyjahöfn og afmarkast við mörk helgunarsvæðis. Samtals er framkvæmdasvæðið, eða athugunarsvæðið eins og það er kallað í skýrslunni um 96,1 km² að stærð. Fyrirhugað er að vinna allt að 80 milljónir m³ af efni á svæðinu á 30 árum sem gerir 2,67 milljón m³ á ári.

Fram kemur í skýrslunni að aðeins sé fyrirhugað að efnisvinnsla fari fram á um 0,5% af heildar svæðinu á ári. Þá megi gera ráð fyrir að efnisvinnsla fari fram á 15% af svæðinu á framkvæmdatímabilinu.

Í umhverfismatsskýrslu kemur fram að samkvæmt fræðilegum útreikningum sé jafnvægisdýpi um 19 m við suðurströnd Íslands og í nálægð Landeyjahafnar. Því séu mestar líkur á að efnistaka þurfi að fara fram á yfir 20 m dýpi og að óvissa sé varðandi örugga fjarlægð frá ströndinni. Í umhverfismatsskýrslu segir:

„Út frá niðurstöðum líkanreikninga má þó áætla að efnistaka á 15-20 m dýpi geti haft minniháttar áhrif á sandrifið og formfræði við ströndina, einkum í nálægð við Landeyjahöfn.“ (bls. 61-62)

Það skýtur því skökku við að í umhverfismatsskýrslu kemur fram að framkvæmdaaðili geri ráð fyrir að stunda efnistöku á 15-20 m dýpi og að það sé rætt um það sem mótvægisáðgerð.

Í umhverfismatsskýrslu kemur ekki fram hvar innan framkvæmdasvæðisins megi búast við efnistöku. Eins kemur til greina að færa efnistöku nær strönd ef rannsóknir framkvæmdaraðila leiði í ljós að það sé fýsilegt.

Vestmannaeyjabær

„Á meðan á efnistöku stendur verður áfram unnið með hagaðilum að rannsóknum og vöktun og því mögulegt að með tímanum verði afmörkuð efnistökusvæði nær ströndu ef það telst ákjósanlegt með tilliti til niðurstaðna þeirra rannsókna og vöktunar.“ (bls. 62).

Miðað við þessa afmörkun verður að gera ráð fyrir að efnisvinnsla gæti átt eftir að færast nær strönd og fara fram hvar sem er innan skilgreinds athugunarsvæðis á framkvæmdatímanum og allt að netlögum, þar sem dýpi er áætlað um 2,5 m. Í umhverfismatsskýrslu eru hins vegar ekki áætluð áhrif frá efnistöku á þessu dýpi og svo nálægt strönd.

Það er einnig ljóst að áhrif framkvæmdanna takmarkast ekki við námuvinnslusvæðið sjálft. Í umhverfismatsskýrslu kemur fram:

„Þess skal getið að efnistökgryfjur geta færst nær ströndinni með tímanum og geta þá dregið í sig setefni frá strandsvæðinu. Þó skammtímaáhrif séu óveruleg geta því komið fram neikvæð áhrif með tímanum. Út frá erlendum rannsóknum og reynslu er flutningshraði yfirleitt á bilinu 0,2 m/ári á 20 m dýpi til 1,5 m/ári 10 m dýpi.“ (bls. 62.)

Þannig má gera ráð fyrir að námuvinnsla leiði til landrofs umhverfis hvers efnistökusvæðis og aukinna setflutninga á svæðinu umfram efnistökusvæðið sjálft. Draga má þá ályktun að með því að grafa á mörgum stöðum muni efnisflutningar og óstöðugleiki efnis á svæðinu aukast með ófyrirsjáanlegum afleiðingum.

Sem vöktunaraðferð fyrirhugað að framkvæmda dýptarmælingar sem einnig verða nýttar til að ákvarða efnistökusvæði næsta árs. Það kemur hins vegar fram í skýrslunni að efnisflutningur vegna efnistöku á einum reit geti tekið langan tíma að þróast og koma í ljós. Einnig er mikill flutningur á efni innan svæðisins. Það er því ólíklegt að dýptarmælingar frá ári til árs gefi skýra mynd af langtímaáhrifum efnisvinnslunnar.

Vestmannaeyjabær tekur undir athugasemd HS-Veitna varðandi skilgreiningu á framkvæmdasvæði, hversu rúmt svæðið er skilgreint og að framkvæmdaaðili hyggist skilgreina framkvæmdasvæðið nánar með tímanum.

Vestmannaeyjabær tekur einnig undir athugasemd Vegagerðarinnar að ekki sé sýnt fram á að 1 m djúp efnistaka á 15-20 m dýpi framan við rif komi ekki til með að draga til sín efni ofar úr fláanum en framan við rífið og umsögn Landsnets um að efnistakan geti haft áhrif á setflutninga, ölduhæð, botngerð og formgerð strandar, m.a. með mögulegu landbroti innan helgunarsvæðis lagna. Þar með getur efnistakan skapað áhættu og ógnað rekstri bæði Landeyjahafnar og innviða Vestmannaeyja.

Það virðist eðlilegt viðmið sem Hafrannsóknarstofnun vitnar til í umsögn sinni um að halda stórtækri efnistöku frá aflíðandi sjávarbotni eða 2 km frá 20 m dýptarlínu. Einnig er lagt til að til viðbótar við efnistökusvæði sé áætlað og skilgreint áhrifasvæði efnistökkunnar.

Umfang efnistöku og misræmi þar á

Í umhverfismatsskýrslu kemur fram að gert er ráð fyrir að vinna um 65-80 milljónir m³ af efni til 30 ára en að árleg efnistaka verði frá 700.000 m³ upp í 2 milljónir m³. Áætlað rúmmál til 30 ára gefur hins vegar 2,17-2,67 milljónir m³ af árlegri meðaltals efnistöku.

Mörgum sinnum í skýrslunni kemur fram að áætlað sé að árlegt efnisvinnslusvæði nemi um 0,5 km² eða um 0,5% af 96 km² heildarsvæði. Þannig sé ljóst að heildarflatarmál efnistöku í lok leyfistímabils verði að hámarki um 15% af heildarflatarmáli svæðisins og að öllum

Vestmannaeyjabær

líkindum minna vegna setflutninga sem gefa tækifæri til að endurtaka efnisvinnslu á sömu svæðum án neikvæðra áhrifa.

Á blaðsíðu 30 kemur fram að skilgreind verði minni, allt að 0,5 km² svæði til efnistöku fyrir ár hvert og að efnistakan komi til með að fara fram á mismunandi dýpi eftir árstíma. Við efnistöku verði tekið að hámarki 5 m þykkt lag á hverju svæði og er hún öll utan netlaga. Á sömu blaðsíðu eru skilgreind þrjú efnistökusvæði á mismunandi dýpi sem verða nýtt eftir árstíma vegna hryggninga. Á 15-20 m dýpi er gert ráð fyrir 1 m þykku lagi, á 22-28 m dýpi er gert ráð fyrir 2,3 m þykku lagi og á 25-26 m dýpi allt að 5 m þykku lagi.

Á blaðsíðu 59 er síðan gert ráð fyrir að efnistökusvæði væri staðsett í yfir 600 m fjarlægð frá ströndinni. Á milli 15 og 20 m dýptarlína verði gert ráð fyrir 1 m efnistökulagi og á milli 20 og 35 m dýptarlínanna var gert ráð fyrir 2 m efnistökulagi. Þessar tölur eru svo notaðar sem viðmið fyrir útreikninga á áhrif setflutninga, kenniöldu og straumhraða.

Ef vinna á 80 milljónir rúmmetra á 15% af uppgefnu heildarsvæði má hins vegar áætla að meðal þykkt efnistöku verði um um 5,5 m sem er augljóst misræmi miðað við dýpt sem kemur fram í umhverfismatsskýrslu. Við slíka dýpt má gera ráð fyrir að landrof verði í bökkum efnistökusvæðisins og að áhrifasvæði efnistökkunnar sé mun stærra en sá reitur þar sem efnistakan sjálf fer fram. Með því að gera margar dreifðar efnistökuholur má áætla að slíkt landrof verði meira en ef um eitt samfelt svæði væri að ræða. Efnistakan gæti þá einnig hrint af stað setflutningum á fleiri stöðum innan svæðisins og svæðið allt orðið óstöðugra.

Það er ljóst að umfang umræddrar efnistöku er umtalsvert. Ein leið til að gera sér grein fyrir magninu er að skv. umhverfismatsskýrslu mölunarverksmiðju við Þorlákshöfn er gert ráð fyrir að reisa 18, 200 m² og 52 m há síló við Þorlákshöfn. Þrjú fjórðu efnisins er áætlað að kæmu frá efnistöku undan við Landeyjahöfn og 358 fulllestaða vörubíla af stærstu gerð myndi þurfa að meðaltali á dag til að flytja efnið (skv. útreikningum Vegagerðarinnar).

Samkvæmt lögum nr. 111/2021 um umhverfismat framkvæmda og áætlana eru mörk efnistöku sem falla undir A flokk miðuð við þar sem áætlað er að raska 25 ha (0,25 km²) svæði eða stærra eða ef efnismagn er yfir 500.000 m³ eða meira. Áætluð framkvæmd hefur framkvæmdasvæði sem er því 384 sinnum stærra en viðmið umhverfismats og efnismagn 160 sinnum meira. Þó að mörk A flokks séu ekki takmörkuð við hærri mörk, þá gæti talist eðlilegt að svo hátt magn efnisnáms á svo stóru svæði myndi vera skipt upp í smærri áfanga og með skýrari afmörkun og greiningu áhrifa hverju sinni.

Draga má þá ályktun að framkvæmdasvæðið sé afmarkað með svo rúmunum hætti vegna þess að framkvæmdaraðili hafi ekki gefið sér nægilegan tíma til undirbúningsvinnu til að ákvarða fyrir gerð umhverfismatsskýrslu hvar sé best að nema efni og vilji því tryggja sér nýtingu á svæðinu öllu án fullnægjandi for rannsókna.

Miðað við áætlaða endurnýjun efnis á svæðinu má áætla að við lok framkvæmdatímans verði efnismagn á svæðinu 62 milljónum m³ minna en var í upphafi. Vestmannaeyjabæ þykir ekki hafa verið lögð fram sannfærandi gögn fyrir því að slík efnistaka muni ekki valda strandrofi eða breyta einkennum og stöðuleika svæðisins. Óvissa um þetta atriði er algerlega óásættanleg frá sjónarhóli Vestmannaeyjabæjar.

Ógn við innviði vegna setflutnings og strauma

Efnistökusvæðið er í nálægð við lykil innviði og samgönguhöfn Vestmannaeyja. Á mynd 2.1 bls. 21 er sýnt fyrirhugað framkvæmdasvæði og helgunarsvæði við Landeyjarhöfn þar sem allir helstu innviðir til Vestmannaeyja eru staðsettir. Ekki eru

Vestmannaeyjabær

skilgreind fjarlægðarmörk efnistökusvæðisins við helgunarsvæðið eða innviði á svæðinu. Ljóst er að efnisnám í nálægð innviðanna getur haft áhrif á set og efnisflutning út fyrir efnistökusvæðið og þá inn á helgunarsvæði innviðanna. Um er að ræða innviði sem eru nauðsynlegir fyrir íbúðabyggð og atvinnustarfsemi Vestmannaeyja og rof á starfsemi innviða myndi skapa hættuástand fyrir samfélagið.

Einnig bendir Vestmannaeyjabær á að það svæði sem þarf fyrir innviði til Vestmannaeyja mun stækka þar sem nú þegar er fyrirhugað að leggja tvo nýja sæstrengi, Vestmannaeyjalínur 4 og 5, auk nýrrar vatnslagnar (sbr. Umsögn HS- Veitna).

Helsta mótvægisáðgerð sem nefnd er varðandi strauma og setflutninga er að miða efnistöku við 15 m dýpi og eins kemur til greina að færa efnistöku nær stönd ef rannsóknir framkvæmdaðila leiða í ljós að það sé fýsilegt.

Það að taka efni á 15-20 m dýpi getur því varla talist til mótvægisáðgerðar og jafnvel grynna og er óásættanleg efnistaka með tilliti til samgöngu öryggis Vestmannaeyja.

Áhrif á Sjávarútveg

Svæðið er innan mikilvægs hryggningarsvæðis margra fiskistofna, þar með talið loðnu og þorsks sem eru verðmætustu nytjastofnar Íslandsmiða. Áhrif efnistöku með dælingu á egg, liffur og seiði margra fisktegunda eru að miklu leyti óþekkt. Að auki er um að ræða mikilvægt uppeldissvæði fyrir fjölmargar fisktegundir og er svæðið því verðmætt fyrir sjávarútveg á Íslandi.

„Efnistaka á hryggningarsvæðum getur minnkað líkur á að hrogn og seiði lifi og verði að fullorðnum fiskum og þannig haft áhrif á stofnstærðir og vöxt stofna. Seiði og liffur geta síður forðað sér frá búnaði en fullorðnir fiskar og áætla má að botnlæg egg verði fjarlægð við efnistöku“ (bls. 48).

Fram kemur í umhverfismatsskýrslu að hryggningarsvæðin séu tvö og að heildar flatarmál svæðanna sé metið rúmlega 16 þúsund km². Efnistökusvæðið er því aðeins 0,7% af heildar flatarmáli hryggningarsvæðanna en nær yfir um um 4,7% af öðru hryggningarsvæðinu, „Fjörunni“ sem er mikilvægt hryggningarsvæði þorsks. Þar sem efnistökusvæðið nær aðeins yfir hluta af heildar flatarmáli hryggningarsvæðanna og aðeins verður numið efni á hluta af svæðinu eru áhrif metin óveruleg.

i

Vestmannaeyjabær telur ekki sannfærandi að meta umfang umhverfisáhrifa út frá prósentum af mjög umfangsmiklu svæði. Ljóst er að áhrifasvæði framkvæmdanna á framkvæmdatímanum mun raska að minnsta kosti um 15% af svæðinu og gera má ráð fyrir að áhrifasvæði efnistökkunnar nái yfir mun stærra svæði t.d. vegna landrofs, aukinna setflutninga og vegna gruggs. Við efnistökkuna geta auk sands svifið upp næringarefni sem haft geta áhrif á hegðun og afkomu lífvera á svæðinu.

Líklega eru sumir hlutar athugunar svæðisins mikilvægari hryggninga og uppvaxtarsvæði en önnur og ekki hefur verið rannsakað hvar sérlega mikilvæg svæði liggja. Þar sem óvíst er hvar efnistakan mun eiga er óvíst hvort þessi svæði skarist og því óvissa um hversu mikið hún ógnar lífríki sjávar.

Að mati framkvæmdaraðila er mikilvægt að fylgjast reglulega með dælingu, t.d. með því að safna með háf við inntak dælingar í dæluskip eða við yfirfall þegar sjó er fleytt

Vestmannaeyjabær

ofan af til að fanga egg, lirfur og seiði ef þau berast. Dreigið er í efa að stikkprufur með slíkum aðferðum á 2 milljónum rúmmetrum af efni árlega skili sér í haldbærri og þýðingamikilli mynd af áhrifum efnistökkunnar.

Almennt er umræða umhverfismatsskýrslunnar um áhrif á lífríki sjávar mjög ósannfærandi og almenn. Svæðið sem um ræðið er mjög stórt og lítið er fjallað um staðhætti lífríkis innan hluta svæðisins. Þar sem óvíst er hvar innan athuganarsvæðis efnistakan verður er svo ómögulegt að gera sér grein fyrir áætluðum áhrifunum á lífríki. Áhrif efnistöku á lífríki munu taka nokkurn tíma að koma fram og verða þá orðin óafturkræf.

Mótvægisaðgerðir

Ljóst er að möguleg alvarleg áhrif efnisvinnslu á bæði hryggningar og lífríki sjávar, sem og setflutninga og landbrot munu koma í ljós á mun lengri tíma en á sama ári og efnistakan á sér stað. Ætla má að slík áhrif komi fram á löngum tíma og verði þá orðin óafturkræf. Það er því óraunhæft að gera ráð fyrir að „með vöktun og rannsóknum á meðan á efnistöku stendur, sem og eftir að henni er lokið, verði afmörkun efnistökusvæða mótuð fyrir hvert ár.“

Áætlanir framkvæmdaáðila um vöktun og mótvægisaðgerðir verða því að teljast mjög ótrúverðugar til að tryggja að komið verði í veg fyrir alvarleg áhrif sem hættu er á að hljóttist af framkvæmdinni.

Gerð er athugasemd við að framkvæmdasvæðið sé miðað við fjarlægð frá strönd eða netlög. Réttari aðferð mætti telja að útbúa kort sem miðast við jafnvægisdýpi eða a.m.k. 20 m, á svæði sem þykir ljóst að sé utan hryggningarslóða og að öll námuvinnsla nær strönd sé óheimil. Með rannsóknum sem liggja að bak umhverfismatsskýrslu sé sýnt fram á að tilgreint efnismagn á tilgreindu svæði hafi ekki áhrif á umrædda umhverfisþætti. Mótvægisaðgerðir og vöktun tryggi svo að svo sé ekki.

Ef áformað er að færa efnistökkuna á grynna svæði eða svæði nær innviðum ætti það að krefjast sérstaks umhverfismat út af fyrir sig en ekki mati út frá eigin vöktun framkvæmdaraðila hverju sinni.

Fyrirliggjandi umhverfismatsskýrsla getur **ekki talist innihalda fullnægjandi mat** eða sannfærandi rök fyrir því að umrædd efnisvinnsla á skilgreindu framkvæmdasvæði muni ekki hafa alvarleg og óafturkræf umhverfisáhrif.

Óásættanleg óvissa fyrir íbúa í Vestmannaeyjum

Með vísan í ofangreint telur Vestmannaeyjabær að óvissa, áhætta og óafturkræfi umræddra framkvæmda sé slík að ekki sé ásættanlegt að veita heimild fyrir fyrirhuguðum framkvæmdum í því umfangi og á því svæði sem tilgreint er í umhverfismatsskýrslu.

Óvissa sem vísað er til kemur fram í umsögnum Landsnet, Vegagerðarinnar, Hafrannsóknarstofnunar og HS-Veitna.

Framtíðaráform verðandi breytingar vil Landeyjarhöfn eða gangna til Eyja, getur nýtingarleyfi HPM haft áhrif á aðra nýtingu svæðinu.

Hyggist framkvæmdaraðili halda áfram að kanna efnisvinnslu á basalti við suðurströnd Íslands, þarf nýja umhverfismatsskýrslu þar sem skilgreint er mun afmarkaðra framkvæmdasvæði, takmarkaðra efnismagn og lagðar fram uppfærðar og ítarlegar rannsóknir sem eyði óvissu um áhrif framkvæmdarinnar.

Vestmannaeyjabær

Að lokum vill Vestmannaeyjabær benda á að vegna mögulegra afleiðinga fyrir hagaðila í sjávarútvegi þá hefði verið eðlilegt að leita umsagnar mun breiðari hóps hagaðila, enda gæti röskun á því sviði haft áhrif fyrir hagkerfið allt.

Ekki eru ljós áhrif fyrirhugaðar efnisvinnslunnar á Landeyjarhöfn og sandflutninga í kringum hana eða áhrifin á öryggi innviða eins og vatnsleiðslur, rafstrengi, fjarskiptastrengi sem allir liggja í sjó og hluta til grafnir í sand. Einnig geti fyrirhuguð framkvæmd ógnað mikilvægum nytjastofnum. Vestmannaeyjabær ítrekar að sveitarfélagið getur aldrei veitt jákvæða umsögn á meðan ekki er hægt að tryggja að efnisvinnslan hafi engin áhrif á nytjastofna eða ógni lífæðum samfélagsins þegar um slíka gríðarlega mikilvæga innviði er að ræða sem eru forsenda byggðar í Vestmannaeyjum.

Virðingarfyllst,

Brynjar Ólafsson

Brynjar Ólafsson
Framkvæmdastjóri umhverfis- og framkvæmdasviðs